

HUMANISTIKA II

MEDICINA I LJUDSKA PRAVA

Prof. dr. sc. Marija Definis-Gojanović

9. lipnja 2014.

- Pravo na zdravlje kao osnovno i neotuđivo ljudsko pravo zajamčeno je od strane Generalne skupštine UN-a koja je izrazila svoje opredjeljenje kroz Opću deklaraciju o ljudskim pravima.
- Članak 25: „Svako ima pravo na standard života koji osigurava zdravlje i blagostanje njegovo i njegove obitelji, uključujući hranu, odjeću, stan i liječničku njegu i potrebe socijalne službe...”

Koja je povezanost zdravlja i ljudskih prava?

- Kršenje može dovesti do ozbiljnih zdravstvenih posljedica.
- Zdravstvena politika i programi mogu promovirati ljudska prava na način kako je ona dizajnirana ili implementirana.
- Osjetljivost i negativan utjecaj na zdravlje može biti smanjeno podzimajući korake u poštivanju, protekciji i ispunjavanju ljudskih prava.

Koja je povezanost zdravlja i ljudskih prava?

- Kriteriji na osnovu kojih se vrednuje ostvarivanje prava na zdravlje:
 1. Dostupnost - uključuje efikasnu infrastrukturu i usluge javnog zdravlja kao i dostupnu kvalitetnu zdravstvenu zaštitu.
 2. Pristupačnost - podrazumijeva nediskriminaciju, fizičku pristupačnost, pristupačne cijene i informacije.
 3. Prihvatljivost - podrazumijeva poštivanje načela liječničke etike, osjetljivosti za različita životna doba i zdravstvene institucije, u cilju poboljšanja zdravlja i zdravstvenog stanja svih korisnika.
 4. Kvalitet - podrazumijeva kompletnu zdravstvenu infrastrukturu, koja bi trebala biti znanstveno i stručno kvalitetna.

Kronologija posebnih prava na zdravlje iz međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima

- 1946 – osnivanje Svjetske zdravstvene organizacije,
- 1966 – usvajanje Međunarodnog pakta ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava,
- 1975 – Deklaracija o potrebi naučnog i tehnološkog napretka u interesu mira za dobrobit čovječanstva,
- 1975 – Deklaracija o pravima osoba sa posebnim potrebama,

Nastavak

- 1978 – Deklaracija iz Alma Ate,
- 1991 – Načela za zaštitu mentalno bolesnih osoba i poboljšanje zaštite mentalnog zdravlja,
- 1991 – Načela UN-a o starim osobama,
- 1992 – Konferencija UN-a o okolini i razvoju,
- 1993 – Deklaracija o ukidanju nasilja nad ženama,
- 1994 – Međunarodna konferencija o stanovništvu i razvoju

Nastavak

- 1995 – Četvrta svjetska konferencija o ženama
- 1997 – Opća deklaracija o ljudskom genomu i ljudskim pravima,
- 1998 – Deklaracija o pravima i odgovornostima pojedinačnih grupa i društvenih tijela u promoviranju i zaštiti općepriznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda,
- 1998 – Smjernice o premještanju lica u državi,
- 2002 – imenovanje posebnog izvjestitelja o pravu na zdravlje.

Rezolucija o medicinskoj etici u slučaju velikih katastrofa

WMA, Stockholm, 1994., :

- Definicija katastrofe
- Trijaža
- Odnos sa žrtvama
- Odnos sa trećim stranama
- Dužnost paramedicinskog osoblja
- Obuka
- Odgovornost

Deklaracija o načelima medicinske etike u ratnim prilikama

WMA, Havana, 1956.,; Venecija, 1983.,
deklaracija o postupcima u oružanim sukobima:

- načela jednaka kao u miru
- osnovni zadatak očuvanje zdravlja i spašavanje života

MEDICINSKA ISTRAŽIVANJA

Pravno neobvezujući instrumenti

1. Helsinška deklaracija, WMA, 1964.
2. Opća deklaracija o bioetici i ljudskim pravima, UNESCO, 2005. (1997. – Opća deklaracija o ljudskom genomu i ljudskim pravima, 2003. – Međunarodna deklaracija o ljudskim genetskim podacima)
3. Međunarodne etičke smjernice za biomedicinska istraživanja, Vijeće za međunarodne organizacije medicinskih znanosti (CIOMS), 1982.
4. Smjernice za dobru kliničku praksu ICH, E6, 2002.

Pravno obvezujući instrumenti

1. tekst Europske Unije (Direktiva 2001/20/EC) Europskog parlamenta i Vijeća, 04.04.2001., glede usaglašavanja zakona, propisa i odredaba zemalja članica koji se odnose na provođenje dobre kliničke prakse u okviru kliničkih ispitivanja medicinskih proizvoda za ljudsku uporabu
2. Vijeće Europe - Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini (Konvencija iz Ovieda), 1997., sa Dodatnim protokolom o biomedicinskim istraživanjima

Smrtna kazna; Sprječavanje mučenja; Prava zatvorenika

- MEĐUNARODNI PRAVNI STANDARDI
- Međunarodni sporazum o građanskim i političkim pravima
- Međunarodni sporazum o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima
- Konvencija o sprječavanju mučenja (i Fakultativni protokol)
- Prema Ustavu: čine dio unutarnjeg pravnog poretka i po pravnoj snazi su iznad zakona

SMRTNA KAZNA

- Smrtna kazna - krajnja i najstroža kazna
- U [Republici Hrvatskoj](#) smrtna je kazna ukinuta Božićnim [Ustavom](#) 1990. godine
- Amnesty International (2002.) - više je od 3248 osoba osuđeno na smrt u 67 zemalja, a od te brojke izvršenjem smrtne kazne ubijeno je više od 1526 osoba u 31 zemlji svijeta
- Smrtna kazna je izrijeком ukinuta od strane [Vijeća Europe](#) protokolom br. 6. **uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda**

SMRTNA KAZNA

WMA: Lisabon, 1981. (nadopuna Edinburg, 2000.):

“Rezolucija o sudjelovanju liječnika u izvršenju smrtne kazne”

- sudjelovanje protivno liječničkoj etici (“fit for death penalty”)
- mogućnost mrtvozorstva

SPRJEČAVANJE MUČENJA I DRUGOG NELJUDSKOG PONAŠANJA

- Međunarodni pravni akti:
 - *Opća deklaracija o pravima čovjeka UN (1948.);*
 - *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1950.);*
 - *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966.);*
 - *Konvencija protiv torture i drugih načina okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (1984.);*
 - *Europska konvencija o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (1987.)*

SPRJEČAVANJE MUČENJA I DRUGOG NELJUDSKOG PONAŠANJA

- poštivanje tjelesnog i duševnog integriteta: bit zaštite ljudskih prava (WMA, Kalifornija, 1980.)

Smjernice WMA u svezi s mučenjem i drugim okrutnim postupanjima (Tokio, 1975., Hamburg 1997., Divonne-les-Bains, 2006.):

- ne smije se podržavati, odobravati ili sudjelovati u mučenju
- ne smije se staviti na raspolaganje prostorijske, sprave, stvari ili znanje da bi se omogućilo mučenje
- potpuna klinička neovisnost u odlučivanju o skrbi

SPRJEČAVANJE MUČENJA I DRUGOG NELJUDSKOG PONAŠANJA

- ULOGA LIJEČNIKA

Priručnik za djelotvornu istragu i dokumentaciju mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja (**Istanbul Protokol**) - prvi set međunarodnih smjernica za dokumentaciju mučenja i njegovih posljedica

Službeni dokument

Ujedinjenih naroda iz 1999.

VULNERABILNE SKUPINE

- 1) žene, djeca, starije osobe;
- 2) osobe s poteškoćama;
- 3) osobe lišene slobode;
- 4) izbjeglice;
- 5) raseljena lica;
- 6) nacionalne manjine;
- 8) Romi
- 9) HIV+ pozitivne osobe, oboljeli od AIDS-a
- 10) LGTB skupine....

PRAVA ZATVORENIKA

Međunarodna zatvorska pravila
i standardi:

- Standardna minimalna pravila UN za postopanje sa zatvorenici iz 1955.
- Europska zatvorska pravila iz 2006. (preporuke VE)

PRAVA ZATVORENIKA

- zdravstvena usluga na mjestima lišenja slobode: pristup liječniku, jednakost njege, pristanak i povjerljivost, prevencija, humanitarna pomoć, profesionalna neovisnost i stručnost
- problem mortaliteta (restraint methods), samo-ozljeđivanja, štrajka glađu, međusobnog nasilja i nasilja prema osoblju

ZAŠTITA IZBJEGLICA I AZILANATA

- UNHCR
- Izbjeglica: “osoba koja se nalazi izvan zemlje svog državljanstva i koja se uslijed osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini, ili zbog svog političkog uvjerenja, ne može ili, zbog tog straha, ne želi staviti pod zaštitu dotične države”
- *Konvencija o statusu izbjeglica, 1951.*

ZAKON O AZILU- Pojmovi

- *Stranac* je državljanin treće zemlje koji nema hrvatsko državljanstvo i osoba bez državljanstva.
- *Izbjeglica* je stranac koji se ne nalazi u zemlji svog državljanstva te se zbog osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja, ne može ili se zbog tog straha ne želi staviti pod zaštitu te zemlje, odnosno osoba bez državljanstva koja se nalazi izvan zemlje uobičajenog boravišta, a koja se ne može ili se zbog osnovanog straha ne želi vratiti u tu zemlju.
- *Tražitelj azila* je stranac koji podnese zahtjev za azil o kojemu nije donesena izvršna odluka.
- *Azil* je zaštita kojom se ostvaruje ustavna odredba o pružanju utočišta izbjeglici u Republici Hrvatskoj, na temelju odluke nadležnog tijela o ispunjavanju zakonom propisanih uvjeta.

Supsidijarna (privremena) zaštita

- U Republici Hrvatskoj odobrit će se supsidijarna zaštita strancu koji ne ispunjava uvjete za odobrenje azila, a za kojeg postoje opravdani razlozi koji ukazuju da će se, ukoliko se vrati u zemlju podrijetla, suočiti sa stvarnim rizikom trpljenja ozbiljne nepravde i koji nije u mogućnosti, ili se zbog takvog rizika ne želi staviti pod zaštitu te zemlje

Prava i obveze tražitelja azila

- Tražitelj azila ima pravo na:
 - boravak i slobodu kretanja u Republici Hrvatskoj,
 - osiguranje odgovarajućih materijalnih uvjeta za život i smještaj,
 - **zdravstvenu zaštitu**,
 - osnovno i srednje školovanje,
 - besplatnu pravnu pomoć,
 - humanitarnu pomoć,
 - slobodu vjeroispovijesti i vjerskog odgoja djece,
 - rad (Pravo na rad tražitelj azila stječe po isteku godine dana od dana podnošenja zahtjeva za azil ukoliko postupak azila nije okončan.)

Prava i obveze tražitelja azila

- Tražitelj azila i stranac kojemu je donesena izvršna odluka u smislu Uredbe (EZ) br. 343/2003 dužni su:
 - poštivati Ustav, zakone i druge propise RH,
 - poštivati Kućni red Prihvatilišta,
 - surađivati s nadležnim državnim tijelima RH te postupati po njihovim mjerama i uputama,
 - odazvati se pozivu Ministarstva i surađivati tijekom cijelog postupka azila,
 - javiti promjenu boravišta Ministarstvu u roku od 3 dana od dana promjene,
 - pridržavati se uputa i mjera Ministarstva o ograničenju slobode kretanja,
 - podvrgnuti se zdravstvenom pregledu, tonskom snimanju saslušanja, uzimanju otisaka prstiju,.....

Prava i obveze stranca pod privremenom zaštitom

- Stranac kojemu je odobrena privremena zaštita u Republici Hrvatskoj ima pravo na:
 - boravak,
 - osnovna sredstva za život i smještaj,
 - **zdravstvenu zaštitu**,
 - osnovno i srednje školovanje,
 - informacije o pravima i obvezama,
 - rad,
 - spajanje obitelji,
 - slobodu vjeroispovijesti i vjerskog odgoja djece.

- 20. lipnja 2001. počeo se obilježavati **Svjetski dan izbjeglica.**
- Centar za mirone studije tim povodom upozorava da broj izbjeglica u svijetu kontinuirano raste.
- UNHCR: danas preko 43 milijuna ljudi raseljenih iz svojih domova.
- Tražitelji azila ljudi su različitih profila i osobnih priča: maloljetni i punoljetni muškarci i žene, obrazovane osobe, socijalno ugrožene osobe, žrtve trgovanjem ljudima i drugi.

ZAŠTITA ŽENA, DJECE I STARIJIH OSOBA

- *Povelja UN-a*
- *Opća deklaracija o pravima čovjeka*
- *Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, 1979.*
- 20. studenoga - Međunarodni dana djeteta
- 1959. godine Generalna skupština UN-a usvojila *Deklaraciju o pravima djeteta*, a 30 godina poslije usvojila i *Konvenciju o pravima djeteta*

ZAŠTITA ŽENA, DJECE I STARIJIH OSOBA

Nastavak:

- Međunarodni plan djelovanja u području starenja dones na prvoj Svjetskoj skupštini o starenju - Beču 1982. godine.
- Slijedom toga, 1991. Opća skupština Ujedinjenih naroda donosi *Načela Ujedinjenih naroda za starije ljude*, a iste se godine 1. listopada proglašava **Međunarodnim danom starijih osoba**.

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena

- Diskriminacijom žena krše se načela ravnopravnosti i poštovanja ljudskog dostojanstva, što predstavlja prepreku ravnopravnom učešću žena u političkom, društvenom, ekonomskom i kulturnom životu njihovih zemalja, sputava dalji napredak društva i obitelji i otežava potpun razvoj sposobnosti žena da učestvuju u službi svojih zemalja i čovječanstva
- Za svrhe ove konvencije, izraz "diskriminacija žena" označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu spola

Konvencija o pravima djeteta

- Djeca se rađaju s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima.
- S obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost nameće se potreba isticanja posebnih prava djeteta na zaštitu
- Govori o obvezama odraslih u odnosu prema djetetu kao i o obvezama brojnih društvenih čimbenika glede zaštite djeteta - prvi dokument u kojemu se djetetu pristupa kao subjektu s pravima.

Konvencija o pravima djeteta

- Odbor za prava djeteta UN-a identificirao je četiri opća načela na kojima se temelje sva prava sadržana u Konvenciji o pravima djeteta:
 1. Načelo nediskriminacije prema kojemu djeca ne smiju trpjeti diskriminaciju “neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom podrijetlu, vlasništvu, teškoćama u razvoju, rođenju ili drugom statusu djeteta, njegovih roditelja ili zakonskih skrbnika”.
 2. Djeca imaju pravo na život i razvoj u svim vidovima života, uključivši tjelesni, emotivni, psihosocijalni, kognitivni, društveni i kulturni.

Konvencija o pravima djeteta

- Nastavak:
3. Pri donošenju svih odluka ili izvršenju postupaka koji utječu na dijete, ili na djecu kao skupinu, najvažnija mora biti dobrobit djeteta. To se odnosi kako na odluke koje donose vladina, upravna ili zakonodavna tijela, tako i na odluke koje donosi obitelj.
 4. Djeci se mora omogućiti da aktivno sudjeluju u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život i dopustiti im slobodu izražavanja mišljenja. Ona imaju pravo izreći svoja gledišta koja se moraju ozbiljno uzeti u obzir.

Načela Ujedinjenih naroda za starije ljude

- Naglasak stavlja na neovisnost, sudjelovanje, skrb, samoispunjenje i, osobito, na dostojanstvo svih ljudi bez obzira na dob.
- Druga Svjetska skupština o starenju održana je 2002. godine u Madridu pod geslom izgradnje društva za svaku dob. Na njoj je prihvaćena **Madridska deklaracija** i **Madridski međunarodni plan djelovanja u području starenja**.